



ที่ มท ๐๕๑๕.๓/ว ๒๒๒๙๑

กรมที่ดิน

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา
อาคารรัฐประศาสนภักดี ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๑๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง การยกเว้นเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัด ขอลายสำเนาเอกสาร
และการตรวจสอบหลักทรัพย์ของสำนักงานประกันสังคม

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาบันทีกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมตามประมวล
กฎหมายที่ดินจากสำนักงานประกันสังคม เรื่องเสร็จที่ ๑๔๒๗/๒๕๖๔ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสำนักงานประกันสังคมแจ้งผลการหารือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ตามบันทีก
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมตามประมวลกฎหมายที่ดินจากสำนักงาน
ประกันสังคม เรื่องเสร็จที่ ๑๔๒๗/๒๕๖๔ ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ ๙) มีมติเห็นว่า สำนักงาน
ประกันสังคมเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ขอตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน ขอคัดหรือ
ขอลายสำเนาเอกสาร และขอตรวจสอบหลักทรัพย์ จึงไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

กรมที่ดินจึงขอส่งสำเนาบันทีกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาดังกล่าวตามสิ่งที่ส่งมาด้วย
เพื่อให้จังหวัดแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบและถือปฏิบัติ กรณีสำนักงานประกันสังคมซึ่งอาศัยอำนาจ
ตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ มาตรา ๘๐ (๓) และพระราชบัญญัติเงินทดแทน
พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๕๗ (๒) ที่บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจมีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใด
หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบ
การพิจารณา ดังนั้น กรณีสำนักงานประกันสังคมมีหนังสือสอบถามไปยังสำนักงานที่ดิน เพื่อตรวจสอบกรรมสิทธิ์
ในทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ของนายจ้าง เป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมาย
ขอตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน ขอคัด ขอลายสำเนาเอกสาร และขอตรวจสอบหลักทรัพย์ จึงไม่ต้องเรียกเก็บ
ค่าธรรมเนียมในการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การคัด หรือลายสำเนาเอกสาร หรือคำรับรองเอกสาร
และการตรวจสอบหลักทรัพย์ ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัด
ขอลายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๖ แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบกรมที่ดิน
ว่าด้วยการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัด ขอลายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ๒)
พ.ศ. ๒๕๕๗ ข้อ ๒๐ และ/หรือ ข้อ ๓๐ แต่อย่างใด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบและถือปฏิบัติ

ขอแสดงความนับถือ

(นายนิสิต จันทรสมวงศ์)

อธิบดีกรมที่ดิน

สำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดิน
กลุ่มพัฒนาการทะเบียนที่ดิน
โทร. ๐ ๒๑๔๑ ๕๗๕๕
โทรสาร ๐ ๒๑๔๓ ๙๑๒๔



บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
เรื่อง การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมตามประมวลกฎหมายที่ดินจากสำนักงานประกันสังคม

สำนักงานประกันสังคมได้มีหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ รง ๐๖๐๒/๓๒๒๓๖ ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๔ ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สรุปความได้ว่า โดยที่สำนักงานประกันสังคมมีหน้าที่จัดเก็บเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคมตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ และมีหน้าที่จัดเก็บเงินสมทบเข้ากองทุนเงินทดแทนตามพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗ เพื่อให้ผู้ประกันตนและลูกจ้างได้รับการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว

ในกรณีที่นายจ้างไม่นำส่งเงินสมทบหรือนำส่งเงินสมทบไม่ครบจำนวน นายจ้างจะต้องจ่ายเงินเพิ่มตามกฎหมาย และหากนายจ้างไม่นำส่งเงินสมทบและเงินเพิ่ม หรือนำส่งเงินดังกล่าวไม่ครบจำนวน เลขาธิการสำนักงานประกันสังคมจะออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ยึด आयัด และขายทอดตลาดทรัพย์สินของนายจ้างตามมาตรา ๕๐ แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคมฯ และมาตรา ๔๗ แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทนฯ โดยขั้นตอนการตรวจสอบทรัพย์สินของนายจ้างก่อนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าว สำนักงานประกันสังคมจะมีหนังสือสอบถามไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของนายจ้าง เช่น กรมการขนส่งทางบก ธนาคาร และกรมที่ดิน โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๘๐ (๓) แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคมฯ และมาตรา ๕๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทนฯ ซึ่งการตรวจสอบดังกล่าว ในกรณีที่เป็นหลักฐานเกี่ยวกับทะเบียนที่ดิน การขอคัดหรือขอถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ สำนักงานประกันสังคมต้องชำระค่าธรรมเนียม จำนวน ๑๐๐ บาท ต่อราย และค่าครองชีพละ ๕ บาท ตามระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัด ขอถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม แต่การขอตรวจสอบ หรือขอคัดหรือขอถ่ายสำเนาเอกสารอื่น ไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

สำนักงานประกันสังคมได้มีหนังสือหรือไปยังกรมที่ดินเพื่อขอยกเว้นค่าธรรมเนียมดังกล่าว และกรมที่ดินแจ้งให้สำนักงานประกันสังคมทราบว่า กรณีหน่วยงานของรัฐมีหนังสือขอให้ตรวจสอบหลักทรัพย์ทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นกรณีอื่นใดหรือเป็นกรณีที่มิคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลหรือไม่ก็ตาม พร้อมทั้งขอให้จัดส่งเอกสารให้ด้วย เพื่อนำไปใช้ตามอำนาจหน้าที่ หรือเพื่อใช้ประกอบการบังคับคดีตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐนั้น เช่น ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้ถือหนังสือดังกล่าวเป็นคำขอตรวจสอบหลักทรัพย์ พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่ต้องตรวจสอบว่าคดีถึงที่สุดแล้วหรือไม่ เนื่องจากเป็นการตรวจสอบเพื่อประโยชน์ของราชการ เมื่อดำเนินการเสร็จแล้วพนักงานเจ้าหน้าที่จะส่งผลการตรวจสอบและเอกสารพร้อมทั้งแจ้งค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายกรณีดังกล่าวให้หน่วยงานของรัฐทราบ เพื่อจัดส่งค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายให้สำนักงานที่ดินในภายหลัง

ส่งพร้อมหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ นร ๐๙๑๒/๒๖๕ ลงวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกามีถึงสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ซึ่งจะชำระโดยส่งเจ้าหน้าที่มาชำระ หรือชำระโดยเช็คไปรษณีย์หรือธนาณัติ หรือวิธีการอื่นตามที่ กรมที่ดินกำหนด แต่ไม่สามารถยกเว้นค่าธรรมเนียมให้ได้ เว้นแต่หน่วยงานของรัฐจะมีกฎหมาย ให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายดังกล่าว ก็ให้แสดงกฎหมายเพื่อประกอบการยกเว้น

สำนักงานประกันสังคมจึงขอให้กรมที่ดินพิจารณาทบทวนการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม ดังกล่าว โดยมีความเห็นว่า เนื่องจากมาตรา ๘๐ (๓) แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคมฯ กำหนดให้ พนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา และมาตรา ๕๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทนฯ กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่ง เอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา นั้น คำว่า “บุคคลใด” ตามมาตรา ๘๐ (๓) และคำว่า “บุคคลที่เกี่ยวข้อง” ตามมาตรา ๕๗ (๒) ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ทั้งสองฉบับดังกล่าว หมายความว่าบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ และเมื่อกรมที่ดินเป็นส่วนราชการซึ่งมีฐานะเป็นกรมจึงเป็นนิติบุคคลที่ต้องปฏิบัติตาม มาตรา ๘๐ (๓) แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคมฯ และมาตรา ๕๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติ เงินทดแทนฯ สำนักงานประกันสังคมจึงควรได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมดังกล่าว และขอให้ กรมที่ดินพิจารณาทบทวนการตีความกฎหมายในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

ต่อมากรมที่ดินได้นำปัญหานี้เสนอให้คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อกฎหมาย ของกรมที่ดินพิจารณา ซึ่งที่ประชุมพิจารณาแล้วมีมติว่า สำนักงานประกันสังคมเป็นหน่วยงานของรัฐ การขอตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัดหรือขอถ่ายสำเนาเอกสาร หรือรับรองเอกสาร และการตรวจสอบหลักฐาน ต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายตามระเบียบกรมที่ดินฯ เนื่องจากไม่ต้องด้วยกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามมาตรา ๘๐ (๓) แห่งพระราชบัญญัติ ประกันสังคมฯ และมาตรา ๕๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทนฯ

สำนักงานประกันสังคมพิจารณาแล้วเห็นว่า กรณีนี้เป็นปัญหาข้อกฎหมายที่สองหน่วยงาน มีความเห็นไม่ตรงกัน จึงเห็นควรหารือคณะกรรมการกฤษฎีกาเพื่อให้ความเห็นทางกฎหมายเป็นที่ยุติ ประกอบกับคณะกรรมการประกันสังคมเห็นชอบให้สำนักงานประกันสังคมขอหารือการขอยกเว้น การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัดหรือขอถ่ายสำเนาเอกสาร การรับรองเอกสาร และการตรวจสอบหลักฐาน เพื่อพิจารณาให้ความเห็นในประเด็นดังนี้

(๑) สำนักงานประกันสังคมจะอาศัยอำนาจตามมาตรา ๘๐ แห่งพระราชบัญญัติ ประกันสังคมฯ และมาตรา ๕๗ แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทนฯ เพื่อยกเว้นค่าธรรมเนียมในการ ตรวจสอบหลักฐานเกี่ยวกับทะเบียนที่ดิน การขอคัดหรือขอถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบ หลักทรัพย์ ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัด ขอถ่ายสำเนา เอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้หรือไม่

(๒) สำนักงานประกันสังคมจะอาศัยอำนาจตามมาตรา ๖๓/๑๐ แห่งพระราชบัญญัติ วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการ ทางปกครอง (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ เพื่อยกเว้นค่าธรรมเนียมในการตรวจสอบหลักฐานเกี่ยวกับ ทะเบียนที่ดิน การขอคัดหรือขอถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัด ขอถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้หรือไม่

คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ ๙) ได้พิจารณาข้อหารือของสำนักงานประกันสังคม โดยมีผู้แทนกระทรวงมหาดไทย (กรมที่ดิน) ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม (กรมบังคับคดี) และผู้แทนกระทรวงแรงงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงและสำนักงานประกันสังคม) เป็นผู้ชี้แจงข้อเท็จจริงแล้ว ได้กำหนดประเด็นการพิจารณาเป็นสองประเด็น และมีความเห็นในแต่ละประเด็นดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง กรณีที่สำนักงานประกันสังคมได้ปฏิบัติการตามมาตรา ๘๐ แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ หรือมาตรา ๕๗ แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยการใช้อำนาจตามกฎหมายดังกล่าวขอตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน ขอคัดหรือขอถ่ายสำเนาเอกสาร และขอตรวจสอบหลักทรัพย์ นั้น ถือว่าเป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมายเพื่อดำเนินการดังกล่าวอันเป็นหน้าที่ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย จึงไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การคัดหรือถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัด ขอถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติมหรือไม่ เห็นว่า โดยที่มาตรา ๕๐^๑ แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคมฯ และมาตรา ๕๗^๒ แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทนฯ บัญญัติให้เลขาธิการสำนักงานประกันสังคมมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ยึดอายัด และขายทอดตลาดทรัพย์สินของนายจ้างซึ่งไม่นำส่งเงินสมทบและหรือเงินเพิ่ม หรือนำส่งไม่ครบจำนวน ในการดำเนินการดังกล่าวพนักงานเจ้าหน้าที่จึงจำเป็นต้องตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินของนายจ้างเพื่อเสนอให้เลขาธิการฯ ออกคำสั่งตามที่มาตราดังกล่าว

^๑มาตรา ๕๐ เลขาธิการมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ยึด อายัดและขายทอดตลาดทรัพย์สินของนายจ้างซึ่งไม่นำส่งเงินสมทบและหรือเงินเพิ่ม หรือนำส่งไม่ครบจำนวนตามมาตรา ๔๙ ทั้งนี้ เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อให้ได้รับเงินที่ค้างชำระ

การมีคำสั่งให้ยึด อายัด หรือขายทอดตลาดทรัพย์สินตามวรรคหนึ่ง จะกระทำได้เมื่อได้ส่งคำเตือนเป็นหนังสือให้นายจ้างนำเงินสมทบและหรือเงินเพิ่มที่ค้างมาชำระภายในกำหนดไม่น้อยกว่าสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือนั้นและนายจ้างไม่ชำระภายในกำหนด

หลักเกณฑ์และวิธีการยึด อายัด และขายทอดตลาดทรัพย์สินตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด ทั้งนี้ ให้นำหลักเกณฑ์และวิธีการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดดังกล่าวให้หักไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการยึด อายัด และขายทอดตลาด และชำระเงินสมทบและเงินเพิ่มที่ค้างชำระ ถ้ามีเงินเหลือให้คืนแก่นายจ้างโดยเร็ว ถ้านายจ้างมิได้เรียกเอาเงินที่เหลือคืนภายในห้าปีให้ตกเป็นของกองทุน

^๒มาตรา ๕๗ เลขาธิการมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ยึด อายัด และขายทอดตลาดทรัพย์สินของนายจ้างซึ่งไม่นำส่งเงินสมทบหรือเงินเพิ่ม หรือนำส่งไม่ครบจำนวน

การมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามวรรคหนึ่งจะกระทำได้เมื่อได้ส่งคำเตือนเป็นหนังสือให้นายจ้างนำเงินสมทบหรือเงินเพิ่มที่ค้างมาจ่ายภายในเวลาที่กำหนดแต่ต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่วันที่นายจ้างได้รับหนังสือนั้นและนายจ้างไม่จ่ายภายในเวลาที่กำหนด

หลักเกณฑ์และวิธีการยึด อายัด และขายทอดตลาดทรัพย์สินตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด ทั้งนี้ ให้นำหลักเกณฑ์และวิธีการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สิน ให้หักไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการยึด อายัด และขายทอดตลาด และจ่ายเงินสมทบหรือเงินเพิ่มที่ค้างจ่าย ถ้ามีเงินเหลือให้คืนแก่นายจ้างโดยเร็วโดยให้เลขาธิการมีหนังสือแจ้งให้นายจ้างทราบเพื่อขอรับเงินที่เหลือคืนโดยส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ถ้านายจ้างไม่มาขอรับคืนภายในห้าปีให้ตกเป็นของกองทุน

กำหนดให้อำนาจไว้ ประกอบกับมาตรา ๘๐ (๓)^๔ แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคมฯ และมาตรา ๕๗ (๒)^๕ แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทนฯ บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจมีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งตามข้อเท็จจริงที่ขอหารือนี้เป็นกรณีที่สำนักงานประกันสังคมมีหนังสือสอบถามไปยังสำนักงานที่ดินในเขตพื้นที่นั้น ๆ เพื่อตรวจสอบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ของนายจ้าง ซึ่งตามข้อ ๒๐^๕ และข้อ ๓๐^๖ แห่งระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน

“มาตรา ๘๐ ในการปฏิบัติการตามหน้าที่ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ ดังต่อไปนี้

ฯลฯ

ฯลฯ

(๓) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา ทั้งนี้ ให้นำความในมาตรา ๓๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ฯลฯ

ฯลฯ

“มาตรา ๕๗ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ ดังต่อไปนี้

ฯลฯ

ฯลฯ

(๒) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา

ฯลฯ

ฯลฯ

“ข้อ ๒๐ กรณีที่หน่วยงานของรัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมาย เช่น มาตรา ๑๒ ตรี แห่งประมวลรัษฎากร มาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๑๙ มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ และมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้น ขอตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน ขอคัดหรือขอถ่ายสำเนาเอกสาร ในกรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การคัดหรือถ่ายสำเนาเอกสารหรือคำรับรองเอกสารเพื่อส่งสำเนาเอกสารให้แก่หน่วยงานตามที่กฎหมายกำหนด แม้จะเป็นการตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน การคัดหรือสำเนาจากสื่อบันทึกข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น

“ข้อ ๓๐ กรณีที่หน่วยงานของรัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมาย เช่น มาตรา ๑๒ ตรี แห่งประมวลรัษฎากร มาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๑๙ มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ และมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้น ขอตรวจสอบหลักทรัพย์ของบุคคลหรือนิติบุคคลใด ถือว่าเป็นหน้าที่ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการตรวจสอบการคัดหรือถ่ายสำเนาเอกสารหรือคำรับรองเอกสารเพื่อส่งสำเนาเอกสารให้แก่หน่วยงานตามที่กฎหมายกำหนด แม้จะเป็นการตรวจสอบการคัดหรือสำเนาเอกสารจากสื่อบันทึกข้อมูลทางคอมพิวเตอร์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น

การขอตรวจสอบหลักทรัพย์ของหน่วยงานของรัฐตามวรรคหนึ่ง ให้หน่วยงานของรัฐนั้นระบุเลขประจำตัวประชาชน (เลข ๑๓ หลัก) หรือเลขทะเบียนนิติบุคคล (เลข ๑๓ หลัก) ของผู้ถูกตรวจสอบหลักทรัพย์ด้วย ถ้ามิได้ระบุข้อมูลดังกล่าว และพนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจพบว่าผู้ถูกตรวจสอบหลักทรัพย์เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองในอสังหาริมทรัพย์ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามข้อ ๒๘ วรรคสาม หรือวรรคสี่ แล้วแต่กรณี

(มีต่อหน้าถัดไป)

การขอคัด ขอลายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักฐาน พ.ศ. ๒๕๕๖ กำหนดให้กรณีหน่วยงานของรัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ขอตรวจหลักฐานทะเบียนที่ดิน ขอคัดหรือขอลายสำเนาเอกสาร และขอตรวจสอบหลักฐานของบุคคลหรือนิติบุคคลใด ถือว่าเป็นหน้าที่ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย จึงไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม โดยยกตัวอย่างบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น มาตรา ๑๒ ตรี^๗ แห่งประมวลรัษฎากร มาตรา ๑๔^๘ แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๑๙ มาตรา ๒๕^๙ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๓๘^{๑๐} แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม

(ต่อจากเชิงอรรถที่ ๖)

กรณีหน่วยงานของรัฐตามวรรคหนึ่ง ได้ขอตรวจสอบหลักฐานและขออายัดสิ่งหามทรัพย์มาพร้อมกัน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งหน่วยงานของรัฐนั้นทราบด้วยว่า ถ้าปรากฏว่าไม่ใช่บุคคลหรือนิติบุคคลเดียวกับผู้ที่ขอตรวจสอบหลักฐาน ขอให้แจ้งสำนักงานที่ดินทราบโดยด่วน เพื่อยกเลิกการอายัดสิ่งหามทรัพย์ของผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องนั้น

“มาตรา ๑๒ ตรี เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามมาตรา ๑๒ ให้ผู้มีอำนาจตามมาตรา ๑๒ หรือสรรพากรจังหวัดมีอำนาจ

(๑) ออกหมายเรียกผู้ต้องรับผิดชอบชำระภาษีอากรค้าง และบุคคลใด ๆ ที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์แก่การจัดเก็บภาษีอากรค้างมาให้ถ้อยคำ

(๒) สืบบุคคลดังกล่าวใน (๑) ให้นำบัญชี เอกสาร หรือหลักฐานอื่นอันจำเป็นแก่การจัดเก็บภาษีอากรค้างมาตรวจสอบ

(๓) ออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าพนักงานสรรพากรทำการตรวจค้นหรือยึดบัญชี เอกสาร หรือหลักฐานอื่นของบุคคลดังกล่าวใน (๑)

ฯลฯ

ฯลฯ

“มาตรา ๑๔ เพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ให้กรรมการ เลขาธิการ รองเลขาธิการ และเจ้าพนักงานมีอำนาจ ดังต่อไปนี้

ฯลฯ

ฯลฯ

(๗) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใด ๆ หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการใด ๆ มาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งบัญชี เอกสาร หรือวัตถุใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบหรือประกอบพิจารณา

ฯลฯ

ฯลฯ

“มาตรา ๒๕ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ให้ถ้อยคำเพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง

ฯลฯ

ฯลฯ

“มาตรา ๓๘ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กรรมการธุรกรรม เลขาธิการ และพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากเลขาธิการมีอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกให้สถาบันการเงิน ส่วนราชการ องค์การ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ แล้วแต่กรณี ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชี เอกสาร หรือหลักฐานใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบหรือประกอบพิจารณา

(๒) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใด ๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชี เอกสาร หรือหลักฐานใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบหรือประกอบพิจารณา

ฯลฯ

ฯลฯ

การฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๔๒^{๑๑} แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๒๔^{๑๒} แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๕๓ และมาตรา ๑๘^{๑๓} แห่งพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าข้อ ๒๐^{๑๔} และข้อ ๓๐^{๑๕} มีวัตถุประสงค์ที่จะวางแนวปฏิบัติในการไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมในกรณีที่เป็นการปฏิบัติตามกฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นองค์พยานของรัฐเหมือนกัน ทั้งนี้ เพื่อลดต้นทุนทางการเงินในการปฏิบัติราชการ แม้ว่าจะกำหนดบทบัญญัติแห่งกฎหมายบางฉบับไว้ในข้อดังกล่าวก็เป็นเพียงการยกตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย โดยไม่ได้เป็นการกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐตามกฎหมายดังกล่าวเฉพาะที่ระบุไว้เท่านั้นที่ไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม นอกจากนั้น ยังปรากฏว่ากรณีที่ดินได้เคยพิจารณาว่ากรณีที่สำนักงานการบังคับคดี สำนักงานอัยการสูงสุด

^{๑๑}มาตรา ๔๒ ในการตรวจเงินแผ่นดิน ให้ผู้ว่าการและเจ้าหน้าที่ที่ตรวจสอบ มีอำนาจตรวจสอบเงินและทรัพย์สินอื่น บัญชี ทะเบียน เอกสาร หรือหลักฐานในการใช้จ่าย และหลักฐานอื่นที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยรับตรวจ และให้มีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) เรียกผู้รับตรวจหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยรับตรวจมาเพื่อสอบสวน หรือสั่งให้ผู้รับตรวจหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยรับตรวจส่งมอบบัญชี ทะเบียน เอกสาร หรือหลักฐานอื่นบรรดาที่หน่วยรับตรวจจัดทำขึ้นหรือมีไว้ในครอบครอง

ฯลฯ

ฯลฯ

(๓) เรียกบุคคลใด ๆ มาให้การเป็นพยานเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ หรือให้ส่งมอบบัญชี ทะเบียน เอกสาร หรือหลักฐานอื่นที่เกี่ยวกับหรือสันนิษฐานว่าเกี่ยวกับหน่วยรับตรวจเพื่อประกอบการพิจารณา

ฯลฯ

ฯลฯ

^{๑๒}มาตรา ๒๔ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย

ฯลฯ

ฯลฯ

(๓) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกให้สถาบันการเงิน ส่วนราชการ องค์การ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

(๔) มีหนังสือสอบถาม หรือเรียกบุคคลใด ๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสาร หรือหลักฐานใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา

ฯลฯ

ฯลฯ

^{๑๓}มาตรา ๑๘ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๑๗ (๔) และ (๕) ให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกให้สถาบันการเงิน ส่วนราชการ องค์การหรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสารหรือหลักฐานใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบหรือเพื่อประกอบการพิจารณา

(๒) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใด ๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสารหรือหลักฐานใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบหรือเพื่อประกอบการพิจารณา

ฯลฯ

ฯลฯ

(๔) ขอให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐให้ความช่วยเหลือสนับสนุน หรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้ตามความเหมาะสม โดยให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ ปฏิบัติการตามข้อได้ตามสมควรแก่กรณี

ฯลฯ

ฯลฯ

^{๑๔}โปรดดูเชิงอรรถที่ ๕, ข้างต้น

^{๑๕}โปรดดูเชิงอรรถที่ ๖, ข้างต้น

ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๖^{๑๖} แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ เพื่อขอตรวจสอบหลักทรัพย์ ถือเป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ตามข้อ ๓๐^{๑๗} แห่งระเบียบกรมที่ดินฯ จึงไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการตรวจสอบ การคัดหรือถ่ายสำเนา เอกสาร หรือคำรับรองเอกสาร^{๑๘} แม้จะมีได้ระบุพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการฯ ไว้ ดังนั้น เมื่อพบบัญญัติตามมาตรา ๘๐ (๓)^{๑๙} แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคมฯ และมาตรา ๕๗ (๒)^{๒๐} แห่งพระราชบัญญัติเงินทดแทนฯ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่เช่นเดียวกับ ตัวอย่างกฎหมายในข้อ ๒๐^{๒๑} หรือข้อ ๓๐ แห่งระเบียบกรมที่ดินฯ ด้วยเหตุนี้ สำนักงานประกันสังคม จึงเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมายขอตรวจสอบหลักฐานทะเบียนที่ดิน ขอคัดหรือถ่ายสำเนาเอกสาร และขอตรวจสอบหลักทรัพย์ จึงไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการตรวจสอบหลักฐาน ทะเบียนที่ดิน การคัดหรือถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๒๐ หรือข้อ ๓๐ แห่งระเบียบกรมที่ดินฯ

ประเด็นที่สอง สำนักงานประกันสังคมจะอาศัยอำนาจตามมาตรา ๖๓/๑๐ แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ เพื่อยกเว้นค่าธรรมเนียมในการตรวจสอบ หลักฐานเกี่ยวกับทะเบียนที่ดิน การขอคัดหรือถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ ตามระเบียบกรมที่ดินฯ ว่าด้วยการตรวจสอบหลักฐานทะเบียนที่ดิน การขอคัด ขอดำเนินการเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๕๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้หรือไม่ เห็นว่า เมื่อได้ให้ความเห็น ในประเด็นที่หนึ่งดังกล่าวแล้วว่า สำนักงานประกันสังคมเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมาย จึงไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการตรวจสอบหลักฐานทะเบียนที่ดิน การคัดหรือถ่ายสำเนาเอกสาร และการตรวจสอบหลักทรัพย์ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อ ๒๐ หรือข้อ ๓๐ แห่งระเบียบ กรมที่ดินฯ ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องให้ความเห็นในประเด็นที่สองอีก



(นายปรณ นิลประพันธ์)
เลขาธิการคณะกรรมการการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา
พฤศจิกายน ๒๕๖๔

^{๑๖}มาตรา ๑๖ ในการปฏิบัติการตามอำนาจและหน้าที่เฉพาะในคดีที่ต้องตั้งต้นที่พนักงานอัยการ หรือในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการตามรัฐธรรมนูญหรือตามกฎหมายอื่นใดให้พนักงานอัยการมีอำนาจ ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน สอบปากคำพยานบุคคล ออกคำสั่งเรียกบุคคลใดมาให้การต่อ พนักงานอัยการ ออกคำสั่งให้ส่งพยานหลักฐาน เอกสารหรือวัตถุ และดำเนินการอื่นตามที่เห็นสมควร รวมทั้ง อาจแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้ แต่ทั้งนี้ ถ้าผู้ที่ได้รับคำสั่งนั้น เป็นคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหา บุคคลดังกล่าวจะไม่มาหรือไม่ให้อัยการหรือไม่ส่งพยานหลักฐาน เอกสารหรือวัตถุตามที่เรียกก็ได้

^{๑๗}โปรดดูเชิงอรรถที่ ๖, ข้างต้น

^{๑๘}หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๕๑๕.๓/ว ๑๐๑๕๖ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘ เรื่อง การขอตรวจสอบ หลักทรัพย์ของสำนักงานการบังคับคดี สำนักงานอัยการสูงสุด

^{๑๙}โปรดดูเชิงอรรถที่ ๓, ข้างต้น

^{๒๐}โปรดดูเชิงอรรถที่ ๔, ข้างต้น

^{๒๑}โปรดดูเชิงอรรถที่ ๕, ข้างต้น